

in o samostanih na Slovenskem (86). Obširneje razpravlja o ustanovitvi ljubljanske škofije (90–92), o protestantski dobi na Slovenskem (114) in o katoliški reformaciji (115–117), o ustanovitvi goriške nadškofije, o tržaško-koprski in o lavantinski škofiji, ne prezre pa tudi ne Baraga (119), Knobleharja (120), Slomškega (131–133), Wolfa (130) in Lušina (131).

Besedilu, ki se končuje na 140. str., sledi še pregled papežev in važnejših dogodkov katoliške cerkve.

Knjigo pojasnjuje 28 podob. Znano vzgojno sredstvo so slike. Tudi v cerkveni zgodovini lepo izpopolnjujejo besedilo, če so v resnici dobre, natančne in če predstavljajo istinite reči. Večinoma so podobe v tej knjigi primerne. Brez opisa lahko spoznaš precej jasno, kake so katacombe, če si ogledaš sliko na str. 31. Romanski slog ti kaže cerkev na Krki na Koroškem, gotiški cerkev sv. Štefana na Dunaju, renesanški cerkev sv. Petra v Rimu. Brez slik si tudi pri podrobnem popisu ni lahko misliti vse razlike, a slika mahoma zbistri razum in pokaže razloček posameznih slogov. Manj koristne so slike, ki ne kažejo krajev, ampak samo predstavljajo dogodke, kakor si jih predstavlja kak umetnik; vendar pa tudi take oživljajo besedilo in pomagajo spominu. Te slike bi se dale morda v prihodnji izdaji nadomestiti z drugimi. Tudi glede velikosti bi želeli, da se doseže večja skladnost.

Ali naj knjigo še priporočamo? Sama se najbolj priporoča. Namenjena je sicer šolam, a koristila bo gotovo vsakomu, kdor se hoče poučiti o delovanju svete katoliške cerkve in zlasti o njenem blagodejnem vplivu po slovenskem ozemlju.

V. Steska.

HRVAŠKA.

KNJIGE „MATICE HRVATSKE“ ZA L. 1902.

E. Orzeszkowa: **Izabrane pripovedi.** Svezka II. Preveo I. Velikanović. 80. strani 320. — Bilo je l. 1893., ko je „Matica Hrvatska“ začela izdajati „Slavensko knjižnico“, hoteč svoje čitatelje seznaniti z najboljšimi deli književnih velikanov raznih slovanskih narodov. In res nam je od tedaj podala „Matica“ vsako leto po eno knjigo in nas seznanila s Turgenjevom, Potapenkom, Vovčokom, Sienkiewiczem, z nekaterimi novejšimi ruskimi pisatelji in s češkimi pisateljicami. Namen „Matice“ zasluži vso hvalo, vendar bi priporočil, da bi se ozirala v prvi vrsti na najnovejše

slovanske pisatelje, kateri zanimajo celi književni svet, pa vendar človek v naših krajih tako težko pride do njihovih knjig.

Že l. 1900. je izdala „Matica“ prvi zvezek povesti Elize Orzeszko, te morda največje pisateljice v slovanskem svetu. Tedaj smo čitali krajšo njeno črtico „Smrt doma“ in dve večji povesti „Braća“ in „Seljačina“, a letos smo dobili štiri manjše in dve večji povesti. Eliza Pawłowska je bila rojena l. 1842. Do desetelega leta je živela pri svoji babici, kasneje v samostanu, od koder se je kot petnajstletna deklica vrnila k materi v Grodno. Kot bogata plečkinja se je poročila prav zgodaj s Petrom Orzeszkom. Šele leta 1860. se je začela Eliza zanimati za knjigo in kmetiško reformo; pohitela je skoro na pisateljsko polje, kjer se je s svojimi res umetniškimi spisi povzpela med najodličnejše poljske pisatelje.

Prav vse prednosti pisateljice peresa se vidijo v prvi črtici „Bakica“, v katerem je zelo nežno očrtana ljubezen stare mamice do bolnega vnuka. Bedeti hoče pri njem, noče od njega, a ko jo naposled spodé od njega, jo spomni sin stare ure, katera je bila dolgo pozabljena nekje v podstrešju, ure iz ebano-vine z brončenimi okraski in rumenkastimi rimskimi številkami, ure z igralnim strojem. Prišedši v svojo sobico navije starka stroj, ugasne svetilko in se vsede na stari naslonjač in čaka, da bode ura bila. Ura bije polnoči, a igralni stroj začne igrati znano polonezo, ravno isto, katero je igrala godba ob njeni poroki, ko se je vsa srečna s poročnim vencem vrtela s svojim pokojnim Jašom. Ura igra, v starkinih očesih se nabira velika solza in jej pada na vele roke. Toda, kaj je to? Z nebes prihaja s poloneškim korakom mlad, lep človek, s poljsko čapko na glavi, njen pokojni prihaja po njo in jo vodi v ljubem pogovoru pred nebeška vrata. Tamkaj pa zasliši naenkrat plač svojega vnuka in odleti zopet na zemljo, da pomaga svojemu miljenčku. Zbudi se in odhiti k bolniku, ga vzame v naročje, ga umiri in on zopet poje z babico staro pesemco. Pisateljica se, kakor pravi tudi prelagatelj, prav rada obrača k Bogu in njegovim pravici; tako govori tudi v tej črtici staričin mož: „Bog ljubi one, kateri trpijo, a ne za sebe, in jim daje nebeško kraljestvo!“ Vendar se v tem drži prave poti in ne zaide v stran, kakor se je to žalibog pripetilo Tolstemu, s katerim jo primerja Velikanović. Lepi črtici iz kmetiškega življenja sta tudi „Jeka“ in „Za ružinom dolinom“. Posebno v zadnji je pogledala pisateljica globoko v kmetiško dušo in prekrasno opisala starega kmeta, kateri sanja o

mirnih dneh, ko bode svojemu vrlému sinu izročil gospodarstvo. Ali treba iti na vojsko, in čez dolgo časa izve stari, da je njegov mili Kažo obležal na bojnem polju, tam nekje na Bolgarskem. Stari hoče vedeti, na kateri strani leži njegov sin, a pisateljica mu pokaže in pristavi, da leži v rožni dolini, kjer pozimi in poletu cvetó rože. In stari gleda in gleda v ono stran in ponavlja počasi besede o rožni dolini in nekako ložje mu je. „Karijere“ so žalostna slika iz življenja izgubljenih ljudi. V zaduhli krčmi se najmeta dva taka izgubljenca, se pritožujeta zaradi krivic, deklamirata visoko pesem o svoji boljši bodočnosti in praznita pridno kozarčke žganja. Pisateljica nam je podala dva pristna tipa, katera prav gledaš pred seboj. „Mylord“ je žalostna slika slepe materine ljubezni. Petična lončarka hoče, da jej bodi edini sin nekaj več, gospodič prve vrste, da bode vse o njem govorilo in ga občudovalo, a pri tem upropasti sebe in njega. „Benenati“ je večja povest, v kateri je pisateljica prav dobro narisala kmetiško plemstvo, katero prezira preprostega kmeta, čeravno samo ni nič drugega kot kmet. Žrtva teh predsodkov je lepa Saljuša, katera hoče omožiti mladeniča iz kmetiške rodbine, pa jej njena rodbina tega ne pusti. Ko naposled vendar ljubezen premaga, je že prepozno: njen Jurij je že poročen, in sreča, da jo od obupa reši dobri Gabriš. Pisateljica ima prav v oblasti človeške duševne boje in dobro pozna človeško srce. O njej pravi znani dr. Marijan Zdziechowski, da Elize Orzeszkove ni nihče prekosil, a malo jih je, kateri bi jej bili enaki po srcu, katero živo in usmiljeno bñje za ljudsko bedo.

J. Velikanović nam je v izbranih Orzeszkinih povestih res predstavil celo pisateljico, tako, da smo mogli spoznati njenega duha in njene vrline. Njene povesti bodejo zdravo berilo za „Matičine“ čitatelje, a seznanile nas bodejo zopet s koščkom bogate poljske književnosti, katera je za nas južne Slovane še vedno kot z deskami zabita. Vsa čast tudi hrvaškemu prevodu, kateri je prav gladek in lep!

Janko Bartl.

Slike iz slavenske povesti. Napisao Vj. Klaić. U Zagrebu. Izdala „Matica Hrvatska“. 1903. Str. 177. — Ta Klaićeva knjiga ni niti obsežna niti nam podaje pisatelj v njej novih zgodovinskih podatkov. Zbral je samo znane spise iz hrvaške in sploh slovanske zgodovine. In vendar je ta knjiga za občinstvo, kateremu je namenjena, jako pripravna, da ga pouči o najnamenitejših dogodkih iz hrvaške in sploh slovanske prošlosti. Seveda so to le kratki odlomki iz zgodovine posameznih slovanskih

rodov, a take spise velika večina „Matičinih“ članov rajše bere, nego obsežne znanstvene razprave, ki nikdar tako ne blažijo srca, kakor tako jasne, v domoljubnem duhu napisane črtice.

Vseh črtic v tej knjigi je 21. Od teh jih odpada 10 na hrvaško zgodovino, 2 na splošno slovansko, 1 na slovensko, 1 na bolgarsko, 2 na rusko, 3 na poljsko, 1 na polabsko-slovansko in 1 na srbsko.

Iz slovanske zgodovine je opisal Klaić v črtici: „Slava na Gosposvetskom polju“ (str. 22–26.) starodavni običaj ustoličenja koroškega vojvode na Gosposvetskem polju, kakor se je vršil do konca srednjega veka.

Prav poučna je prva črtica „Priča o Čehu, Lehu i Mehu“ (str. 1–17.) Pisatelj našteva pred vsem vse kroničarje, ki so pisali o tej tvarini. Iz vsebine teh pripovedi se vidi, da omenjena povest ni nastala na Hrvaškem, nego najprej na Češkem in potem na Poljskem. Že v XVI. veku je pripovedoval kronist Hajek to zgodbo, kakor jo mi zdaj poznamo. Na Hrvaškem se je razširila po knjigi pisatelja Vrančića (1596). Najprej so jo omenili dalmatinski pisatelji, potem pa še ostali hrvaški zgodovinarji. V XVIII. veku ni bila znana samo hrvaškemu narodu, ampak tudi že v tujini. Po hrvaškem Zagorju se je razširila po tiskani propovedi „Preporodjeni Čeh“ frančiškana Čeha Prokopa Svoboda v Krapini.

Vrlo zanimiva je tudi črtica „Kosovo“ (str. 105–121.) Klaić je opisal najprej Kosovo polje v geografskem in etnografskem pogledu, potem pa še v zgodovinskem od najstarejših časov do današnje dobe. Zanimivo je, da je opisal Kosovsko polje Slovenec Kuripešič, ko je l. 1530. potoval skozi te kraje v Carigrad kot tajnik cesarskih poslancev Josipa Lamberga in Nikolaja Jurišića. Pisatelj sklepa ta opis z mnenjem, da bo ta znameniti del balkanskega polotoka videl še mnogo krvavih borb, kajti kdor bode imel Kosovo, ta bo tudi gospodar na Balkanu.

Vse druge črtice so več ali manj znane iz raznih zgodovinskih knjig, pa jih zato posebej ne omenjamo. S pisateljem teh črtic pa se ne vjemamo na dveh mestih. Profesor Klaić trdi namreč na str. 43. o bolgarskem carju Simeonu, da ni hotel na noben način dovoliti, da bi bila bolgarska cerkev podložna bodisi rimskemu papežu ali carigraskemu patriarhu, češ da je dobro vedel, kako bi s cerkveno odvisnostjo mogla Bolgarska priti v političnem pogledu pod tujo oblast. Zato se je popolnoma ločil od Carigrada ter osnoval v svoji